

לא ישב אדם

עובדיה מחלב

- א. הגזרה
 ב. "סמוך למנחה" - זמן הגזרה
 ג. פסיקת הראשונים בסוגיה
 ד. דעות הפוסקים

עיקר הסוגיה¹: דיון בגידרי הפעולות האסורות סמוך למנחה משום גזרה.

א. הגזרה

שתי הבנות בגזרה:

1. חז"ל אסרו להתחיל משעת מנחה פעולות שהן ארוכות מצד עצמן (סתם גמרא), "לא ישב... לפני הספר - בתספורת בן אלעשה (מיוחדת) מרחץ - כולא מילתא דמרחץ (ניקוי, שטיפה בחמים, בקרים והזעה)".
2. חז"ל אסרו להתחיל משעת מנחה פעולות, אפילו קצרות, שעלולות בנקל להתארך בהרבה, "תספורת - דידן, גזרא שמא ישבר הזוג... מרחץ אפילו זיעה בלבד, שמא יתעלף, סעודה - אפילו סעודה קטנה, שמא תמשך". (רב אחא בר יעקב).

ב. "סמוך למנחה" - זמן הגזרה

1. הבנה ראשונית בגמרא - הגזרה על זמן מנחה קטנה "הי סמוך למנחה אילימא למנחה גדולה, הא איכא שהות ביום טובא?! אלא סמוך למנחה קטנה.
  2. מתוך סתירה מההבנה הפשוטה במשנה על דברי רבי יהושע בן לוי מועמדת הגזרה בזמן מנחה גדולה ודברי רבי יהושע בן לוי (אסור לו לאדם שיטעום כלום משיגיע זמן המנחה) בזמן מנחה קטנה.
  3. מכיוון שדברי רבי יהושע בן לוי דחויים (בגמרא בברכות כח ע"ב) חוזרת ההנחה הראשונה של הגמ' שהמשנה עוסקת במנחה קטנה. לדעה זו הפעולות האסורות הן אפילו קצרות... (מכיוון שהדעה האחרת מובאת מתוך הקושי של רבי יהושע בן לוי).
- דברי המשנה: "ואם התחילו אין מפסיקין" מתי התחילו? ומתי אין מפסיקין?
 דברי רבי יהושע בן לוי המובאים בסוגיה - "כיוון שהגיע זמן המנחה אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל", כלומר משעת מנחה קטנה חייב להפסיק באמצע מלאכתו את פעולתו ולהתפלל, ואפילו סתם אכילת פירות וכד' (לא סעודה) מפסיק.

¹ סיכום שעורים שניתנו בישיבה ע"י הרב יעקב סביר.

ג. פסיקת הראשונים בסוגיה

לא ישב אדם סמוך למנחה

1. א. הלכה כ'סתם גמרא' לאסור רק פעולות ארוכות, מסמוך למנחה גדולה, מכיוון שהיא דברי רב אשי בתראי, והלכה כבתראי, תוס', רא"ש.
  - ב. מחלוקת בדרבנן - הלכה כדברי המיקל, רא"ש.
2. הלכה כרב אחא בר יעקב, לאסור סמוך למנחה גדולה גם פעולות קצרות שעלולות להתארך הרבה, רי"ף, רמב"ם.
  - א. יותר נראים דבריו מפשט המשנה, סעודה - סתם סעודה וכו'.
  - ב. התרוץ הראשון אינו רב אשי אלא תרוץ זמני של הגמרא כדי לא להשאר בקושיא בביהמ"ד עד שבא רב אחא בר יעקב ונתן תרוץ מעליא, והוא בתראה ביחס לתירוץ הראשון והלכה כמותו.
3. הלכה כהסבר הראשון בגמ' למשנה "אלא סמוך למנחה קטנה", וכל פעולה אפילו קצרה, העלולה להתארך מכיוון שדברי רבי יהושע בן לוי דחויים (בגמ' בברכות) כל הדין לגבי מנחה גדולה הוא לדידו ואינו להלכה. לכן סמוך למנחה גדולה מותר הכל (גם סעודה גדולה) וסמוך למנחה קטנה הכל אסור (גם סעודה קטנה), רז"ה.

[הר"ן מביא את הדעות בסדר: רי"ף, תוס', רא"ש, הרז"ה].

  - סמוך - חצי שעה, סמוך למנחה - חצי שעה קודם המנחה, לא ישב (רש"י "מנחה גדולה").
  - ואם התחילו אין מפסיקין - "התחילו" בתוך זמן האיסור (מחלוקת הראשונים).
  1. "אין מפסיקין": אפילו מסעודה גדולה (כשהתחיל במנחה גדולה / סמוך), כל עוד יש שהות, תוס' והרא"ש. (כשהתחילו סמוך למנחה קטנה - מח' ר"י ור"ת לקמן).
  2. מסעודה קטנה במנחה גדולה (סעודה גדולה לכו"ע מפסיקין) רי"ף.
  3. סעודה קטנה (כשהתחיל סמוך למנחה קטנה) כל עוד יש שהות, ואלו דברי רבי יהושע בן לוי "כיוון שהגיע זמן המינחה אסור לו לאדם שיטעום כלום קוצם שיתפלל":
    - 1 - נדחו לגמרי מההלכה (ברכות), הר"ז הלוי.
    - 2 - נתקבלו להלכה (מזה שלא תרצה הגמ' את הסתירה בינו למשנתנו מכך שהוא דחוי) בערבון מוגבל:
  - א. לא יתחיל סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה, ואם התחילו (בין קטנה בין גדולה) מפסיקין, ר"ת.
  - ב. מותר להתחיל סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה ובלבד שיפסיק בזמן המנחה, ר"י (שהרי בדברי רישב"ל לא נאמר "סמוך" אלא "משהגיע זמן המנחה").

* דוקא קביעת סעודה קטנה אסור אבל אם אוכל אכילת עראי (כביצה), כדרך שאדם אוכל מעט בלא קבע (כמו אכילת פרות) גם ר"ת יתיר, דברי הטור.

* סעודה גדולה היינו ברית מילה, ארוסין וכד', סעודה קטנה - סעודת כל אדם (תוספות ד"ה בתספורת).

[סמוך = חצי שעה קודם]

* כשנאמר "אם התחיל סמוך למנחה גדולה" לאו דווקא 'סמוך' אלא גם בתוך המנחה גדולה (עד סמוך למנחה קטנה).

* סעודת שבת ויו"ט אינן סעודות גדולות, "כי אם כשאוכלים הרבה בני אדם יחד כסעודת נישואין... וצ"ע מבע"ב שבני ביתו מרובים" (הגהות מיימוניות והובא בב"י).

ד. דעות הפוסקים

הטור - מביא את דברי ר"ת ור"י, ומיקל בתוך דברי ר"ת (באורח חיים). בהלכות דינים מביא הטור את דברי ר"ת והרי"ף (חושן משפט). מכיוון שבשני המקומות הביא הטור את דעת ר"ת ברישא (ובסיפא כל פעם דעה אחרת) נראה לומר שפוסק כמותו (אא"כ ישנו חילוק בין אכילה לדין).

השו"ע - פוסק לחומרא כדברי ראב"י בגמרא, הואיל וכך פסקו הרי"ף והרמב"ם לאסור אפי' סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה, ואם התחיל אינו מפסיק אבל אם התחיל ולא יהא לו שהות ("נראה דדוקא בסעודה גדולה", מ"ב ס"ק לג) - מפסיק (מעיר המ"ב שמה שאמר השו"ע אינו מפסיק אם יש לו שיעור, זה כשהתחיל בזמן מנחה גדולה, אבל אם התחיל סמוך למנחה קטנה יאמר השו"ע שיפסוק בזמן המנחה, כדברי ר"י בטור). מצרף לזה השו"ע את דברי הטור לגבי קביעת סעודה קטנה, שרק קביעה אסורה, אבל פירות או פת כביצה בלא קבע מותר (כל זמן המנחה בדאיכא שהות).

הרמ"א - אומר שנהגו להקל ולצרף את שתי הסברות: בעל המאור - להתיר אפי' סעודה גדולה במנחה גדולה (ואוסר סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה), וכדברי ר"י - להתיר סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה (ואוסר סעודה גדולה - במנחה גדולה), אך מוסיף שלגבי סעודה גדולה במנחה גדולה ראוי להחמיר (שלא כבעל המאור).

המשנה ברורה מביא על דברי הרמ"א את דברי המרדכי, שמקל ע"ג שתי הקולות שהביא הרמ"א, שמתיר סעודה קטנה בזמן מנחה קטנה, ובשם המהר"י שנהגו להקל בסעודה קטנה בזמן מנחה קטנה, שהרי גם לפי צרוף ההתרים של הרמ"א סעודה גדולה במנחה קטנה אסור, רק סמוך למנחה קטנה מותר.

על הלשון הקשה ברמ"א, שלכאורה סותר עצמו בהבאת המנהג (להקל בסעודה גדולה סמוך למנחה גדולה כדברי ר"י ור"ת שהביאם הטור) ודבריו בהמשך - מיהו בסעודה גדולה אפילו סמוך למנחה גדולה יש להחמיר, אומר הרב לבנון שזה בעצם לתת פתח/מקום למנהג שנסמך

